

Голові спеціалізованої
вчені ради
ДФ 32.051.016
у Волинському національному
університеті імені Лесі Українки
Петліну Валерію Миколайовичу

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора географічних наук, професора, завідувача кафедри туризму ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Машіки Ганни Василівни на дисертаційну роботу

Сліпчук Анастасії Олександровні

«Вплив трудового потенціалу на соціально-економічний розвиток регіону (на прикладі Волинської області)»,

подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю

103 «Науки про Землю» (галузь знань 10 «Природничі науки»)

1. Актуальність обраної теми дисертаційного дослідження та її зв'язок з планами науково-дослідних робіт, державними і галузевими науковими програмами

Актуальність теми. Дисертація А. Сліпчук «Вплив трудового потенціалу на соціально-економічний розвиток регіону (на прикладі Волинської області)» присвячена суспільно-географічному дослідженню трудового потенціалу населення Волинської області. Її актуальність обумовлена назрілою потребою досліджень трудових ресурсів населення у розрізі адміністративних областей, оскільки саме на обласному рівні найповніше проявляються територіальні особливості трудового потенціалу та з'являються можливості для його регулювання в контексті регіональної соціальної політики. Дисертаційне дослідження є оригінальним у науковому та методичному відношенні, оскільки питання трудового потенціалу не користується великою «популярністю» у географів через складність об'єкту дослідження та варіативність інтерпретації результатів.

Формування трудового потенціалу й перспективи його реалізації є визначальними для подальшого функціонування соціально-економічної сфери Волинської області та створення умов переходу до інноваційної моделі розвитку. В той же час, рівень і якість трудового потенціалу виступають фундаментом життєдіяльності та стабільності у суспільстві, відіграють провідну роль у забезпеченні конкурентоспроможності економіки області та України загалом. Загострення проблем відтворення трудового потенціалу вимагає переосмислення наукового доробку з питань його розвитку, регулювання зайнятості населення та врахування в дослідженнях тих суперечностей, умов та чинників, що визначають перспективи

соціально-економічного зростання та створення нової економічної моделі зайнятості.

У Волинській області дослідження трудового потенціалу не мають комплексного та систематичного характеру, а сконцентровані переважно на його окремих часткових компонентах. Саме з огляду на вказані вище обставини, тематика дослідження є актуальну і практично значимою для Волинської області, що й зумовило вибір теми дослідження.

Зв'язок з планами науково-дослідних робіт, державними і галузевими науковими програмами. Дисертаційне дослідження Анастасії Сліпчуک тісно пов'язане з напрямками науково-дослідної роботи кафедри економічної та соціальної географії Волинського національного університету імені Лесі Українки «Економічний потенціал та проблеми комплексного розвитку Північно-Західного регіону України та прикордонних територій» та «Територіальні особливості соціодемографічних процесів Північно-Західного регіону України та прикордонних територій», а також із господарською темою «Соціальна економіка як визначальний пріоритет ринкового реформування в Україні» (№ ДР0106U002230).

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їхня достовірність і наукова новизна

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій. Результати дисертації є науково обґрунтованими завдяки коректно застосованим загальнонауковим та конкретно-науковим методам досліджень, які базуються на суспільно-географічному підході, який дозволив вивчити особливості територіальної організації трудового потенціалу Волинської області з урахуванням принципів регіональної цілісності, системності, комплексності.

Наукові положення, внесені на захист, аргументовані наявністю достатньої інформаційної бази, яка включає матеріали Головного управління статистики у Волинській області, Волинського обласного центру зайнятості, результати власних розрахунків та досліджень автора.

Достовірність і обґрунтованість результатів підтверджується також апробацією висновків дисертації на 7 міжнародних конференціях, їх публікацією у 4 наукових фахових виданнях України та 1 закордонному фаховому виданні.

Про достовірність отриманих результатів та обґрунтованість висновків, які з них зроблені, свідчить значна кількість ілюстративного та табличного матеріалу (29 рисунків, серед яких картосхеми, графіки та діаграми; 12 таблиць; 12 блоків додатків до дисертації).

Таким чином, фактаж дисертації, спосіб і прийоми обробки та аналізу даних, а також наведені в додатках до дисертації дані та інші матеріали переконують у достовірності наукових положень і висновків дисертаційної роботи.

Наукова новизна положень дисертаційної роботи А. Сліпчук полягає в розробці нових підходів до суспільно-географічної оцінки трудового потенціалу регіону

При цьому, автором вперше:

- здійснено типізацію адміністративно-територіальних одиниць Волинської області на основі інтегрального коефіцієнта трудового потенціалу;

- виділено територіальні кластери Волинської області за умовами розвитку та функціонування трудового потенціалу;

- на основі кореляційних зв'язків досліджено взаємозв'язки між трудовим потенціалом та окремими чинниками його формування та розвитку.

Дисертантом удосконалено:

- сутність поняття «трудовий потенціал» з позиції суспільної географії;
- нові підходи до аналізу трудового потенціалу області, що дозволило поглибити суспільно-географічні аспекти дослідження;

- на основі узагальнення літературних джерел запропоновано власну схему структури трудового потенціалу території та чинників, які впливають на його формування;

- напрямки регіональної політики у сфері розвитку ТП у розрізі кластерів із схожими проблемами функціонування та розвитку.

У дисертаційній роботі дістали подальший розвиток:

- методичні основи суспільно-географічного дослідження трудового потенціалу регіону;

- уточнення критеріїв та показників для аналізу ТП на обласному рівні;

- дослідження історичних передумов формування трудового потенціалу Волинській області;

- уявлення про регіональні відмінності формування ринку праці, як відображення просторово-функціональних особливостей використання трудового потенціалу;

- розробка пропозицій щодо вирішення проблем розвитку ТП у Волинській області.

Таким чином, дисертація А. Сліпчук відзначається новизною та оригінальністю теоретичних, методичних та прикладних результатів, усі вони є обґрунтованими в методологічному, методичному та фактологічному відношеннях.

3. Значення дослідження для науки і практики та шляхи його використання

Теоретична значущість наукових положень, які розроблені дисертантом, полягає в тому, що в них закладено основи суспільно-географічного вивчення трудового потенціалу, з метою зниження рівня безробіття та забезпечення зайнятості населення в регіоні.

Практична значущість i шляхи використання результатів дослідження.

Результати дослідження, отримані А. Сліпчук у процесі виконання поставлених завдань, можуть бути використані державними органами управління при складанні програм соціально-економічного розвитку Волинської області, формування регіональної політики у сфері зайнятості з метою мінімізації безробіття. окремі положення дослідження, були використані у роботі у Волинської обласної ради (довідка №1016/51/2-21 від 04.06.2021р.) у Головному управлінні Національної поліції у Волинській області (довідка №1956/12/01/2-2021 від 08.06.2021р).

Про практичну значущість дослідження свідчить також широке використання результатів дослідження у навчальному процесі на географічному факультеті Волинського національного університету імені Лесі Українки при викладанні курсів «Суспільно-географічний комплекс Волинської області», «Регіональна стратегія економічного зростання», «Географія людського потенціалу» імені (довідка №0328/01/1610 від 11.06.2021 р.).

4. Оцінка змісту, стилю та мови дисертаційної роботи, її завершеності та оформлення

Дисертаційна робота А Сліпчук є завершеною науковою працею. Побудова дисертації відзначається досить чіткою логікою, що визначається метою і завданнями дослідження. Робота складається зі вступу, 3-х розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 216 сторінок, у т.ч. основний текст – 164 сторінок. Автором опрацьовано 181 літературне джерело, присвячене проблематиці дисертації. У списку використаних джерел є значна кількість монографій, наукових статей відомих вітчизняних і зарубіжних учених. Робота вдало проілюстрована 29 рисунками та 12 таблицями.

У *вступі* обґрутовується актуальність обраної теми, розкривається стан наукової проблеми, формулюються мета та завдання дослідження, зазначається новизна та практичне значення одержаних результатів, що виносяться на захист. Показаний зв'язок роботи з науковими темами, апробація результатів дисертації на конференціях та в публікаціях автора.

У *першому розділі* дисертаційної роботи «*Теоретико-методичні основи суспільно-географічного дослідження трудового потенціалу*» обґрутовано головні теоретичні та методичні основи суспільно-географічного дослідження міграцій населення. Основну увагу дисертант приділяє аналізу сутності поняття «трудовий потенціал» території; підходам до його трактування; показникам, які входять до його складу; чинникам, що впливають на його формування. Сильною стороною дослідження є авторська схема структури ТП території (рис. 1.1), де виділяються три головні його компоненти демографічна, економічна та соціальна та групи чинників, які впливають на їх формування. Ми погоджуємося із твердженням дисертанта, що неможливо провести чіткої межі між компонентами ТП та чинниками, що їх формують. У підрозділі 1.2. автор пропонує власну схему дослідження ТП, яка складається з 4 етапів.

Дослідження ТП неможливе без визначення рівня соціально-економічного розвитку території, теоретичних основам якого присвячений пп. 1.3. Завершується розділ аналізом нормативно-правової бази регулювання трудового потенціалу (пп. 1.4).

Другий розділ «*Комплексна оцінка трудового потенціалу Волинської області*» є основним у даному дисертаційному дослідженні, його ядром. Він як за обсягами представленого тексту, табличного і картографічного матеріалу, так і за кількістю висновків значно виділяється з-поміж інших частин роботи. Саме в ньому вирішene основне завдання дослідження – розкриті особливості та тенденції функціонування та розвитку трудового потенціалу Волинської області у розрізі трьох його основних компонент – демографічної, соціальної та економічної. Крім того дисертант здійснює аналіз історико-географічних передумов формування трудового потенціалу Волинської області й визначає ключові події його становлення. Дляожної із складових компонент ТП автор здійснила просторовий аналіз великої групи показників із визначенням територій із найвищими та найнижчими значеннями параметру. Позитивним моментом роботи А. Сліпчук є те, що з метою уникнення коливань показників по роках, використовуються середні значення за тривалий період – 2012-2018 рр.

У четвертому розділі дисертації «*Проблеми та перспективи розвитку і функціонування трудового потенціалу Волинської області*» на основі запропонованого А. Сліпчук інтегрального коефіцієнту трудового потенціалу, аналізуються взаємозв'язки між ТП та рівнем соціально-економічного розвитку території. Підрозділ 3.2 присвячений обґрунтуванню та виділенню територіальних кластерів трудового потенціалу у Волинській області. Доробком автора є також визначення головних проблем функціонування ТП у Волинській області та обґрунтування напрямків регіональної політики щодо його покращення через систему конкретних рекомендацій органам влади як у розрізі окремих компонент ТП, так і по окремих кластерах трудового потенціалу Волинської області.

Загальні висновки дисертації повністю відображають її мету і завдання.

Мова, стиль, оформлення дисертації. Дисертація А. Сліпчук написана державною мовою з дотриманням стилю, притаманного науковим публікаціям. Дисертацію належним чином оформлено й проілюстровано необхідними й достатніми за обсягом табличними та картографічними матеріалами.

5. Ідентичність анатації та основних положень дисертації.

Зміст анатації відповідає основним положенням дисертації. Анатація подана українською та англійською мовами. В ній узагальнено основний зміст та результати дисертаційного дослідження, виділені положення наукової новизни.

6. Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях

Основні наукові і прикладні результати дисертаційної роботи А. Сліпчук опубліковані у 12 працях, з яких 5 статей у наукових фахових виданнях (у т.ч. 1 – в іноземному фаховому періодичному виданні), 7 тези доповідей на міжнародних науково-практических конференціях. З наукових публікацій, опублікованих у співавторстві, використано лише ті ідеї та положення, які є результатом особистих досліджень автора.

7. Дискусійні положення, зауваження та пропозиції щодо змісту дисертації

При загальній позитивній оцінці дисертаційної роботи Анастасії Сліпчук необхідно звернути увагу на деякі дискусійні положення та зауваження, які вимагають додаткових пояснень здобувача:

1) у першому розділі надмірно велика увага приділяється обґрунтуванню поняття «трудовий потенціал». Загалом пп. 1.1. варто було б розділити на частини та звернути більше уваги на просторові аспекти функціонування трудового потенціалу;

2) викликає запитання доцільність у географічному дослідженні пп. 1.4 «Нормативно-правове регулювання використання трудового потенціалу», у якому автор аналізує законодавчу базу та програми розвитку трудових ресурсів. На нашу думку, це більше прерогатива юристів та економістів. Дисертанту слід було б лише перерахувати конкретні механізми регулювання трудового потенціалу;

3) запропонована дисертантом схема дослідження трудового потенціалу (додаток Г) із незначними змінами повторює схему З. Дзеніса. На нашу думку, цю схему варто було б доповнити характерними особливостями дослідження трудового потенціалу;

4) кількість показників для аналізу кожної із компонент дуже відрізняються між собою. Найбільше увага приділена демографічній складові, дещо менша – економічній, ще менша – соціальній складовій. На нашу думку кількість показників мала б бути однаковою чи співставною;

5) на нашу думку, значно б посилило прикладний аспект роботи, наявність у ній прогнозу розвитку трудового потенціалу Волинської області на 5, 10, 15 р;

6) певним недоліком є нехтування символічністю кольору як засобу тематичного картографічного зображення при створенні картосхем та діаграм;

7) у роботі зустрічається ряд неточностей та помилок у тексті.

Разом з тим, висловлені зауваження та побажання слід розглядати як шляхи подальшого розвитку обраного дисертантом напряму досліджень. Зазначені дискусійні положення та зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи.

8. Загальний висновок та оцінка дисертації

Дисертаційна робота Сліпчук Анастасії Олександровни на тему «Вплив трудового потенціалу на соціально-економічний розвиток регіону (на прикладі Волинської області)» відповідає вимогам, що ставляться до робіт такого типу, в тому числі вимогам, передбаченим п.п. 9, 10, 11 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167 (зі змінами від 21.10.2020 р.), а також п. 2 «Вимог до оформлення дисертації», затверджених Наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 (зі змінами від 31.05.2019 р.), а також вимогам інших нормативних актів МОН щодо дисертаційних робіт, які подаються на здобуття наукового ступеня доктора філософії. За змістом дисертація відповідає спеціальності 103 «Науки про Землю» (галузь знань 10 «Природничі науки»).

Дисертація А. О. Сліпчук «Вплив трудового потенціалу на соціально-економічний розвиток регіону (на прикладі Волинської області)» є завершеною працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують конкретне науково-прикладне завдання – розробку нових підходів з оцінювання сучасного стану та перспектив розвитку трудового потенціалу на регіональному рівні, а її автор заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 103 «Науки про Землю» (галузь знань 10 «Природничі науки»).

Офіційний опонент:

доктор географічних наук, професор,
завідувач кафедри туризму
ДВНЗ «Ужгородський
національний університет»

Г. В. Машіка

Підпис

